# अभ्यासप्रश्नपत्रम् -2

Marking scheme Practice paper2 Sanskrit classXII

## अङ्कयोजना

कक्षा - द्वादशी (XII)

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्) कोड -322

समयः - होरात्रयम्　　　　　　　　　　सम्पूर्णाङ्का: - 80

## अवधातव्यम्

1. अस्याम् अङ्कयोजनायाम् 'आ' भागस्य प्रदत्तानि उत्तराणि निदर्शात्मकानि सन्ति। प्रदत्तानि उत्तराणि अतिरिच्यापि सन्दर्भानुसारम् अन्यानि उत्तराणि भवितुम् अर्हन्ति।

2. आन्तरिकविकल्पात्मकेषु प्रश्नेषु यद्यपि स्पष्टतया निर्देशः दत्तः अस्ति यत् केवलं प्रश्नद्वयम् अथवा प्रश्नत्रयम् इत्यादिकम् उत्तरं दातव्यं तथापि यदि छात्रः अतिरिक्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखति तर्हि छात्रहिताय यत्र अधिकाः अङ्काः दातुं शक्यन्ते तादृशानां प्रश्नानां मूल्याङ्कनं करणीयम्।

3. अनुच्छेदे श्लोके वा आधारिताः प्रश्नाः अवबोधात्मकाः सन्ति। अतः विद्यार्थिनः अनुच्छेदे प्रदत्तशब्दानां स्थाने समभाव-पर्यायवाचि-शब्दानां प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति। तदर्थम् अङ्काः देयाः। यदि विद्यार्थिनः उत्तरलेखन-समये समुचितानां विभक्तीनां वचनानां च प्रयोग न कुर्वन्ति तर्हि अंशतः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः।

4 त्रुटिपूर्णवर्तन्यै व्याकरणात्मक-प्रयोगाय च अनुपाततः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः।

5. आंशिक-दृष्टया समुचितेभ्यः उत्तरेभ्यः अपि अङ्काः देयाः।

6. रचनात्मक-कार्ये वाक्यरचना प्रमुखा न तु वाक्यसौन्दर्य-तत्त्वम्। आंशिकवाक्यशुद्धये अपि अङ्काः देयाः।

## अ - भागः

### बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः

### अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

1. अधोलिखित-वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं सन्धिपदं सन्धिच्छेदपदं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चिनुत –(केवलं प्रश्नषट्कम्)　　　　1×6= 6

i.(क) यानि+अनवद्यानि

ii.(क) युक्ताः+आयुक्ताः

iii.(ग) रक्षितव्येति
iv (क) आसुरीषु+एव

v.(ख) आथर्वणः+च

vi.(क) तदाहम्

vii.(ख) सेतुः+येन

**2. अधोलिखित-वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं समस्तपदं विग्रहवाक्यं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चिनुत। (केवलं प्रश्नपञ्चकम्) 1×5= 5**

i.(क ) कठोरभाषणैः
ii.(ख) राज्ञः आज्ञा
iii.(ग) युधिष्ठिरः
iv.(ख) रसेन सहिताम्
v. (क) नराधमान्
vi.(ग) न अश्नन्
vii.(ख) आयुषः वेदः

**3. वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं संयोजितं विभाजितं वा प्रकृतिं प्रत्ययं प्रदत्तविकल्पेभ्यः चिनुत – (केवलं प्रश्नषट्कम्) 1*6=6**

i.(ख) श्लाघनीये
ii.(क) व्यवस्थिता
iii.(ग) शुद्धिमति
iv.(ग) नी शतृ
v.(ग) संन्यासिनः
vi.(क) आरभमाणम्
vii.(क) प्र + आप् + क्त

**4. समुचितम् उपपदविभक्तिरूपं चिनुत- (केवलं प्रश्नत्रयम्) 1×3=3**

i.(ख) सभाम्

ii.(क) शिक्षणम्

iii.(ख) परिज्ञानात्

iv.(ग) कुलगुरुम्

# पठितावबोधनम्

**5. भाषिककार्यम् - निर्देशानुसारम् उत्तराणि चिनुत - (केवलं प्रश्नषट्कम्) 1×6=6**

(i) (क) महाबलम्

(ii) (ख) प्रणम्य

(iii) (ख) दौवारिकाय

(iv) (ग) त्वम्
(v) (क) आढ्य:
(vi) (ख) ऋतध्वजः
(vii) (ग) दुष्टः

**6. अधोलिखितेषु वाक्येषुरेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुसारं शुद्धम् उत्तरं चिनुत -(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) 1×4= 4**

(i) (क) विचार:
(ii) (ग) सन्देह:
(iii) (ख) रात्रिकाले
(iv) (ख) सत्युगस्य
(v) (ग) ज्ञानसागरः

# संस्कृतसाहित्येतिहासपरिचयः

**7. समुचितरचनायाः कवेः वा अभिधानं चिनुत - (केवलं प्रश्नत्रयम्). 1×3= 3**

(i) (ख) व्यासः
(ii) (ग) शृङ्गारशतकम्
(iii) (ख) दशम-शताब्दी
(iv) (क) भोजप्रबन्ध:

**8. गद्य-पद्य-नाटकस्य च विधानां समुचितं वैशिष्ट्यं चिनुत- (केवलं प्रश्नत्रयम्) 1×3=3**

(i) (ख) विदूषक:
(ii) (क) त्रयः
(iii) (क) नान्दी
(iv) (ग) निकषम्

**9. गद्य-पद्य-चम्पूकाव्यस्य च विधानां समुचितं वैशिष्ट्यं चिनुत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) 1×4=4**

(i) (ख) चम्पू

(ii) (क) नलचम्पू
(iii) (ख) वेदव्यासः
(iv) (ग) छन्दरहितम्

## आ – भागः

## वर्णनात्मकाः प्रश्नाः अङ्काः -40

## अपठितावबोधनम्

**10. अधोलिखितं अपठितगद्याशं पठित्वा प्रदत्तान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत – 10**

**( अ ) एकपदेन उत्तरत । ( केवलं प्रश्नचतुष्टयम् ) 1/2 x 4 = 2**

(i) क्रोधः
(ii) अवगुणाः
(iii) क्रोधः
(iv) क्रोधः
(v) विवेकम्

**( ब )पूर्णवाक्येन उत्तरत । ( केवलं प्रश्नद्वयम् ) 2*2=4**

(i) जनाः क्रोधम् आश्रित्य अपराधं कुर्वन्ति पश्चातापं च कुर्वन्ति |
(ii) क्रोधः एव पापानां कारणम् अस्ति ।
(iii) क्रुद्धः जनः उचितस्य अनुचितस्य च विचारणे समर्थः न भवति।

**( स ) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत । 1**

शीर्षकम् - क्रोधः / मनुष्यस्य शत्रुः क्रोधः / क्रोधस्य प्रभावः

**( द ) यथानिर्देशम् उत्तरत । ( केवलं प्रश्नत्रयम् ) 1 x 3 = 3**

(i) क्रोधः
(ii) क्रुद्धः
(iii) सुखी
(iv) त्यक्तव्यः

## रचनात्मककार्यम्

**11. भवान् शुभेन्दुः मुम्बईनगरे निवसति। तव मित्रम् श्रवणः परीक्षायाम् उत्तमाङ्कैः उत्तीर्णः । परीक्षायां सफलतायै वर्धापनं दातुं मित्रं प्रति लिखिते अस्मिन् पत्रे उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा उत्तरपुस्तिकायां पत्रं पुनः लिखत। ½*10=5**

(i) मुंबईतः

तिथि……………..

प्रिय मित्र (ii) … **श्रवण**

(iii) **नमस्ते**

अत्र कुशलं तत्रास्तु। अद्यैव दशमकक्षायाः (iv) **परीक्षापरिणामः** केन्द्रीय-माध्यमिक-शिक्षा-सङ्घटनेन समुद्धोषितः ।मया इण्टरनेट इति माध्यमेन तव परीक्षापरिणामः (v) **विदितः** । अस्यां परीक्षायाम् त्वम् पञ्चनवतिः प्रतिशतम् (vi) **अङ्कान्** प्राप्य समुत्तीर्णः। संस्कृते तु शतम् एव अङ्कान् लब्धवान् असि। योग्यतासूच्याम् अपि तव नाम दृष्ट्वा अहं हार्दिकं मोदम् अनुभवामि। (vii) **तव** कठोरः परिश्रमः सफल जातः। त्वया न केवलम् (viii) **आत्मनः** अपि तु स्वकुटुम्बस्य अपि यशः वर्धितम्। प्रशंसनीयोऽसि त्वम्। अहम् एतस्यै उच्चसफलतायै तुभ्यं हार्दिकम् (ix) **वर्धापनम्** यच्छामि। भविष्ये तव का योजना इति लिखतु।

मातृ-पितृचरणयोः प्रणामः।

तव अभिन्नहृदयः

(x) **शुभेन्दुः**

**12. मञ्जूषायाम् प्रदत्तपदानाम् सहायतया कथायाः पूर्तिम् कुरुत। ½*10=5**

एकस्मिन् नगरे कोऽपि ब्राह्मणः वसति स्म। तस्य गृहे पुत्रः (i) **समुत्पन्नः** । ब्राह्मणेन एकः नकुलः अपि पालितः। एकदा ब्राह्मणी प्रातःकाले स्वपतिम् अवदत्- अहं जलम् आनेतुम् (ii) **नदीतटम्** गच्छामि। त्वं गृहे एव स्थितः पुत्रस्य रक्षां कुरु। इति उक्त्वा सा गृहात् (iii) **बहिः** अगच्छत्। ततः ब्राह्मणः अपि नकुलात् किमपि (iv) भयं नास्ति, इति मत्वा भिक्षार्थम् अगच्छत्। अत्रान्तरे एकः सर्पः बिलात् बहिः आगच्छत्। नकुलः (v) विदितः शत्रुणा सर्पेण सह (vi) **अयुध्यत्** । तस्मिन् युद्धे सर्पः मृतः यदा सा ब्राह्मणी गृहं(vii) **प्राविशत्** । तदा सः नकुलः उत्साहेन तस्याः

समीपं गतः। तस्य मुखं रुधिरेण (viii) लिप्तं दृष्ट्वा सा अचिन्तयत्-नूनम् अनेन मम बालकस्य वधः कृतः। अतिक्रुद्धा भूत्वा सा जलकुम्भं तस्य उपरि (ix) **प्राक्षिपत्** । पश्चात् भीता यदा सा गृहं प्रविशति तदा मृतं सर्पं सुरक्षितं च पुत्रं दृष्ट्वा (x) **पश्चातापम्** अकरोत् ।

## अथवा

### अत्र कर्तृ-क्रियायाः अन्वितिः प्रश्नानुसारम् उत्तरं च भवेत् इति ध्यात्वा अङ्काः प्रदेयाः । अत्र एकाधिक-उत्तराणि भवितुं शक्नुवन्ति ।

**13. अनुच्छेदलेखनम्**

अत्र छात्रेभ्यः संक्षिप्तवाक्यरचना अपेक्षिता वर्तते। केवलं वाक्यशुद्धिः द्रष्टव्या। अस्य प्रश्नस्य प्रमुखम् उद्देश्यं वाक्यरचना अस्ति । वाक्यं दीर्घम् अस्ति अथवा लघु इति महत्त्वपूर्णं नास्ति। प्रतिवाक्यम् अर्धः अङ्कः भावस्य कृते अर्धः अङ्कः च व्याकरणदृष्ट्या शुद्धतानिमित्तं निर्धारितः अस्ति। मञ्जूषायां प्रदत्ताः शब्दाः सहायतार्थं सन्ति। छात्रः तेषां वाक्येषु प्रयोगं कुर्यादेव इति अनिवार्यं नास्ति। छात्रः स्वमेधया अपि वाक्यानि निर्मातुं शक्नोति । मञ्जूषायां प्रदत्तानां शब्दानां विभक्तिं परिवृत्य अपि वाक्यनिर्माणं कर्तुं शक्यते ।

## अथवा

**अधोलिखितवाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत । ( केवलं वाक्यपञ्चकम् ) 1×5=5**

**(i)** श्वः वयं स्वमित्रस्य गृहं गमिष्यामः ।
**(ii)** ईश्वरः यत्करोति शोभनमेव करोति।
**(iii)** महाभारतस्य नायकः कः ?
**(iv)** किं त्वं प्रतिदिनं खेलसि ?
**(v)** लता ह्यः आपणम् अगच्छत् ।
**(vi)** वयं चलचित्रस्य आनन्दं प्राप्स्यामः ।

## पठितावबोधनम्

14. **अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत –** 3

**(अ ) एकपदेन उत्तरत-(केवलं प्रश्नद्वयम्)** ½*2=1

(i) अंतेवासिनम्

(ii) स्वाध्यायात्
(iii) सत्यम्

**(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नमेकम्)** 2*1=2

(i) सत्यात् धर्मात् कुशलात् भूत्यै स्वाध्याय- प्रवचनाभ्यां देवपितृकार्याभ्यां च न प्रमदितव्यम् ।
(ii) शिष्यः मातृदेवः पितृदेवः आचार्यदेवः अतिथिदेवः च भवतु ।

**15. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रदत्तान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत।** **3**

**(अ )एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) ½*=1**

(i) अल्पज्ञः
(ii) सुवर्णम्
(iii) कांस्यम्

**(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत (केवलं प्रश्नम् )** **2*1=2**

(i) मितप्रभाषी पाण्डित्यसंभृतमतिः भवति ।
(ii) अल्पज्ञः अजस्रं प्रलपति ।

**16. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत।** **3**

**(अ ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) ½*2=1**

(i) वल्कलान्
(ii) सीता
(iii) रामेण

**(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नमेकम्)** **2*1=2**

(i) रामेण वने वस्तव्यम् ।
(ii) सीता श्वश्रूश्वशुरशुश्रूषानिमित्तं देवतानां प्रणामं करोति।
(iii)

17. अधोलिखितस्य पद्यस्य भावार्थं मञ्जूषाप्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत – ½*4=2

भावार्थ – दुर्जन: शठ: (i) **सहस्रै:** सज्जनै: अपि शिक्ष्यमाण: कदाचित् (ii) **सज्जनतां** न प्राप्नोति। यथा अमृतस्य समुद्रे चिरकालं यावत् (iii) **निमग्न:** मन्दर: पर्वत: (iv) **कोमलत्वं** न प्राप्नोति। अतः शठस्य अवबोधनं तु सर्वथा व्यर्थमेव।

**अथवा**

**प्रदत्तभावार्थत्रयात् शुद्धं भावार्थं चित्वा लिखत।**

**(अ ) दोषेषु यत्न: सुमहान् खलानाम् ।**

(ii)दुष्टजनानां दोषेषु एवं यत्न: भवति।

**आ) कर्माण्यारभमाणं हि पुरुषं श्रीर्निषेवते।**

(i) य: मनुष्य: कर्माणि आरभते स: समृद्धिं प्राप्नोति।

**18. अधोलिखित-अन्वये रिक्तस्थानानि पूरयत –**

**अन्वय: -** स:(i) प्रजानां भूत्यर्थम् एव ताभ्य: (ii) बलिम् अग्रहीत्। हि (iii) रविः सहस्रगुणम् (iii) उत्स्रष्टुं रसम् आदत्ते।

## अथवा

**प्रश्नपत्रात् भिन्नं पाठ्यपुस्तकस्य श्लोकमेकं लिखित्वा तस्य भावार्थं लिखत–**

**19) 'क' स्तम्भस्य वाक्यांशानां 'ख' स्तम्भस्य वाक्यांशै: सह मेलनं कुरुत-**

| 'क' स्तम्भ: | 'ख' स्तम्भ: |
|---|---|
| (i)ज्ञाने मौनं क्षमा शक्तौ | (i) त्यागे श्लाघाविपर्यय |
| (ii)आकारसदृशप्रज्ञ: | (ii) प्रज्ञया सदृशागम: |
| (iii)रूपं प्रसिद्धं न बुधास्तदाहु: | (iii) विद्यावतां वस्तुतःएव रूपम् |
| (iv)विशेषत: सर्वविदां समाजे | (iv)विभूषणं मौनमपंडितानाम् |

---